

Amikor még délben Úrangyalára szólt a harang

Vágyakozás egy erőteljesebb világra

GYEREKKOROMBAN MÉG ERŐTELJES ÉS FÉLELMET KELTŐ világban éltünk, óvó és veszélyes, de ugyanakkor szent világban is. E világ egyik alapszava volt a „szent”. Nem minden volt szent; voltak szent idők, és voltak másfélék. Szent idők voltak például azok, amikor különleges búcsúkat lehetett nyerni, például Mindenszentekkor vagy Halottak napján, vagy a Szent Évben. A Karácsony és Háromkirályok közti éjszák szentek voltak. A világ félelmetessége újult meg bennük, veszélyes volt ilyenkor a szennyest kimosni. Természetesen a vasárnapok is szent idők voltak. Minden vasárnap Krisztus feltámadására emlékeztetett. Léteztek a negyedévkezdetek (a „kántorböjtök” ideje), vagyis egy-egy új évszak kezdete, amikor böjtöltünk és gyónni mentünk. Voltak szent és erős helyek is, például a kegyhelyek, ahol különleges módon lehetett imádkozni a szem vagy az epe gyógyulásáért, jó férjért és annak hűségéért. Voltak szent formulák, amelyeket pontosan be kellett tartani, ha azt akartuk, hogy hassanak, például a gyónás feloldozási formulája vagy az eucharisztia alapítási igéi. A teremtés még nem romlott meg teljesen. Voltak benne olyan helyek, időszakok, formulák és személyek, amelyek és akik áldottak voltak, és különleges utat nyitottak meg a Szent Valóságához. Ebben a világban a „szent” fogalmának kevés köze volt az erkölcsi tökéletességhez: szinte az „erős, erőteljes” rokon értelmű szava volt, ellentéte nem a „rossz” vagy „gonosz” volt, hanem az „erőtlen”. A hétköznapi, az erőtlen volt a profán. Ilyen világban éltek az emberek – egyrészt biztonságban, mivel tudták, mit kell tenniük, másrészt pedig szorongva, mivel mindig fenyegette őket a veszély, hogy megsértik a szent cselekvést, a szent formulát, a szent helyet vagy a szent időt. De a fő érzélem az efféle tájakon nem a szorongás, hanem a biztonság, a védettség érzése volt. Az emberek ismerték a helyeket, az időket és az erőket, és ki tudták használni őket. Inkább azt mondhatjuk, hogy vallási szempontból ismert világ volt ez, mint jámbor világ. Így festett a katolikus világ.

A REFORMÁCIÓ, e hatalmas vallási újrakezdés újból fölfedezett ismerete az volt, hogy nem helyek és idők, nem szent személyek és formulák visznek minket az élet felé, hanem Isten kegyelme. A kegyelemről szóló tanításnak és – Isten jósága alapján – a biztonságba vetett hitnek megvan a maga anarchista és képromboló fonákja, nevezetesen minden szimbolikus világ, minden időbeli és helyhez kötött berendezkedés kétségbe vonása. A hit abban, hogy az élet megmentése Isten jóságában gyökerezik, egyúttal fölébreszti az alapvető kételkedést minden szentségi vagy megmentői „ügynökségben”, legyenek azok személyek, helyek, idők vagy technikák.

Ez a kétely a vallási világ csaknem elképzelhetetlen megváltozásához vezetett a reformációban. Profanizálták az időket, a helyeket és a személyeket, és megfosztották őket isteni minőségüktől. Eltűntek a búcsúk, és eltűnt a szentek tisztelete, mert nem volt szükség közvetítőkre. Korlátozták a szentségek számát, megszűnt a templomok díszítése, eltűntek a díszes liturgikus ruhák. Eltűnt a sajátosan „szent”-be és a csodába vetett hit. Az egyetlen csoda Isten kegyelmének betörése volt. Így aztán eltűntették a szent időket, mondván, minden időszak egyformán közel van Istenhez. De nem lehetséges-e, hogy hatalmas szakadékot hozott a világba az élet megfosztása annak varázslatától?

A PROTESTANTIZMUS SZELLEMIVÉ TETTE A KERESZTÉNYSÉGET. Már nem a régi helyek, idők és technikák voltak döntőek, hanem a szív és a lelkiismeret lett drámai helyé. Ez a változás elkerülhetetlen volt, a kérdés csupán az, hogy elegendő volt-e. „Minden új vallásnak, ha fenn akar maradni – akár csupán egy évtizedre is első, forradalmi fellángolása után –, meg kell tennie a belső vallásosságtól a külső vallásossághoz vezető lépést” (M. Douglas). A szellemnek bizonyos időkre és helyekre kell találnia, ha hosszú távú akar maradni. Most már ezzel a szemmel nézem katolikus gyermekkorom világát, s e világ helyeinek és időinek „szentségét”. Olyan világ volt az, amely megtanított minket különbséget tenni,

megkülönböztetni egyik helyet a másiktól, egyik időszakot a másiktól. A helyek, idők és praktikák megkülönböztetésébe talán mindig vegyült egy kis mágia is, de ma megkérdezem, mi a veszélyesebb: egy adag mágia, vagy ha a szellem veszendőbe megy a jellegtelen életben, ha a vallásosság elsvatagosodik, mert nem találja meg a maga helyét.

AZ EGYFORMASÁG ELSORVASZTJA A SZELLEMET, és megöli a figyelmet – az idő egyformasága is. Az életnek adott ritmus révén ezért tettek különbséget az emberek a különböző idők között. Meghatározott gesztusokkal ügyeltek a reggelre, egy kis gesztussal ülték meg a nap csúcspontját, például az Úrangyalára szólító déli harangszóval, és megadták a módját az estének, például imádkozással. Megkülönböztették a vasárnapot a hétköznapiaktól; nemcsak azzal, hogy nem dolgoztak, hanem azzal is, hogy másképpen öltözködtek, másképpen étkeztek. Nem elvont tudással fogalmazták meg, hogy mi a vasárnap, hanem konkrét ünnepléssel. Másképp „viselkedtek”, azaz megtanulták a vasárnapra vonatkozó tudást, és olyan „színrevittel” szilárdították meg azt, amely a másfajta öltözködésben, a másfajta étkezésben, az idővel való másfajta bánásmódban állt. Az élet fontos mozzanatai nem tudnak megnyilvánulni, az élet igazsága nem tud megfogalmazódni, ha nem bontakozik ki az időben, ha nem ünneplik meg, ha nem talál ünnepeire. A szellem az időben bontja ki értelmét. A régiek ezért tagolták az évszakokat, és nagy ünnepekkel jelölték ki az idő kiemelkedő pontjait. Az idő rendje, a ritmus megtörte az élet közömbösségét. Az emberek nem egyenként vették figyelembe az idők különbözőségét; a vasárnapok, ünnepnapok, az egyes időszakok hangsúlyozására szánt szokások egy-egy csoport kollektív tudásából fakadtak. Az egyének könnyű volt tekintettel lennie az adott időszakra, mivel sokan tették ugyanezt. A szóban forgó idő együttes megülése egyidejűleg közösségeket és kollektívákat teremtett. Az emberek úgy érezték, egymáshoz tartoznak azáltal, hogy közösen megtartják és megünneplik az adott időszakot.

KÜLÖNÖSEN A GYEREKEK, de nemcsak ők, hanem mások is elsősorban nem valami tanként tanulják a vallásosságot, hanem a tanok „színrevitele” révén: kívülről befelé haladva tanulnak. Hogy mit jelent a karácsony, a húsvét, a pünkösd vagy egy vasárnap, azt az ilyen napok megülsével, a rájuk való készület által tanulják meg: azáltal, hogy ritmusokba, tagolt időszakokba botlanak. Az időbeli tagolás lehetővé teszi, hogy odafigyeljenek bizonyos tartalmakra. A vallási tanulás egyik nagy zavara a

ritmusok szétrombolása és az idők közömbössé tétele. Ha az apa vasárnap lemosa az autót, az anya pedig kimossa a szennyest, mintha hétköznap lenne, akkor a gyerek minden szóbeli oktatás ellenére sem fogja megtanulni, mit jelent a vasárnap. Mellesleg a szülők is el fogják felejteni. Hogy mit jelent egy szent nap, azáltal tanuljuk meg, hogy megszenteljük azt a napot. „Megszentelni a vasárnapot”, mondták régen, s ez nagyon szép kép: azt fejezi ki, hogy nem sivár közönnyel vesszük tuda-

másul az időt, hanem méltósággal ruházzuk fel, oly módon, hogy megülsépeljük. Ha már minden időt pusztává tettünk, és lemondunk minden ünnepnapról, észre fogjuk venni, hogy a pénzt nem lehet megenni, és hogy a profit nem táplálja a lelket.

Fulbert Steffensky

Forrás: Publik-Forum Extra, 2009/1, Zeit

A szerző a valláspedagógia nyugalmazott professzora, jelenleg Zürichben él. Katolikusként nőtt fel, bencés szerzetes is volt, de aztán áttért az evangélikus hitre.

A bilincses barát

„Az Úr legyen könyörületes Onéziforosz háza népe iránt, mert sokszor felüdtett engem, és nem szégyellte bilincseimet. Sőt, amikor Rómában volt, buzgón keresett engem, és meg is talált.”

(2Tim 1,16-17)

Sokkal tisztességesebbnek tudjuk magunkat annál, semhogy börtönviselt barátaink lennének. Távol is tartjuk magunkat a forró fejű, konfliktusos emberektől. Harmonikus személyiségű, rendezett életű lelki testvéreket gyűjtünk magunk köré. A Bibliából is az „isten” sikereket mazsolázzuk ki, azt tartjuk követendő példának.

A „sors” iróniája, hogy miközben attól tartunk, hogy hírbe hoznak bennünket egy-egy ügyeletes „persona non grata”-val, mint amilyen Pál apostol is volt működése nagy részében, és emiatt majd bennünket is törölnék a szalonképesek listájáról, valójában ezek a kapcsolatok gyakran életmentőek is lehetnek. A végső számadásnál kiderülhet, hogy ezek váltanak meg a „könnyűnek találtatás” ítéletétől. Onéziforoszt és háza népét éppen ez a bilincses barátság íratta be az Élet könyvébe, mégpedig elismerő ajánlások és áldáskívánások kíséretében.

Az ő kockázatvállalása mindössze annyi volt, hogy gyakorta megvidámította az apostolt, és családjával, feleségével, esetleg gyerekeivel, háztartási alkalmazottakkal együtt nem szégyellte Pál „rovott” múltját és jelenét. Sőt, amikor Onéziforosz az akkori birodalom fővárosába, Rómába utazott, nem felejtette el felkeresni népszerűsége mélypontján lévő ismerősét. Talán mindez nem is pusztán „mindössze” lehetett. Hiszen Pál apostol hűséglistáján nem sorakoznak tömört sorokban a nevek!

Onéziforosz méltó arra, hogy számon tartsuk csöndes hőstettét, és engedjük, hogy ez kérdéseket tegyen fel nekünk. Például azt, hogy szemügyre véve röstellkedéseinket, vajon velünk nem eshetik-e meg, hogy éppen egy korábbi szégyenkezésünk miatt kell később szégyellni magunkat?

Eszembe jut az az általános iskolás korombeli családlátogatás, amikor „hithű” kommunista osztályfőnököm keresett fel bennünket. A legfőbb gondom az volt, hogyan tüntethetném el azt a faliképet a nagyszobából, amelyen ez az Ige világított: „Én és az én házam népe,

az Urat szolgáljuk” (Józs 24,15). Bosszantott szüleim számomra érthetetlen kockázatvállalása. Nem a nagy-családos szegénységet szégyelltem, a kopott bútorokat, a fekvőhelyraktár szobákat, a csomagolópapír falvédőket, hanem a híradást egyetlen gazdagságunkról! Éppen azt, amiből máig is élek, és éltetek másokat.

De hát akkor annyira meg akartam felelni azoknak az elvárásoknak, amelyeknek a betonbiztossága mára már köddé vált. Ilyen könnyen kifordíthatóak sarkaikból azok a híres közvélemények? Vagy mégsem? Újra visszatérhetnek, csak más alakban? Lehet, hogy nem véletlenül akadt meg a szemem ebből az ókori szöveggyűjteményből napjainkban éppen a bilincses barátságon?

Van a Bibliában a könnyen röstellkedő emberek számára egy kellemetlen ajánlás: „Azokat választotta ki Isten, akik a világ szemében bolondok... erőtelenekek... nem előkelőek, sőt lenézettek, és a semmiket választotta ki Isten...” (1Kor 1,27-28). Vajon van-e bátorságunk ahhoz, hogy közünk legyen ehhez az „istenien” megválogatott társasághoz?

Ha körülnézek a házam táján, be kell, hogy valljam: aggasztóan rendes barátaim vannak! Szeretnék léleken közelebb kerülni Onéziforoszhoz! Olyan hasznos lenni, mint amit a neve jelent! Meríteni a bátorságából, hogy merjek barátság-gyűjteményembe bevinni és „tárolni” „rendszeridegen” elemeket: börtönt, bolondokházát vagy egyéb klauzúrát vállaló és viselő embereket! Mennyire szégyelltek munkálkodása különböző szakaszaiban Jézust is a családtagjai! Milyen összefoggással akarták átcímkeznii betegséggé a „rendszeridegenséget”!

Onéziforosz bibliai karrierje megszólíthat: Vannak-e bilincses barátaid? Elég baj az, ha nincsenek. Eredj el, és szerezz! Vagy egyszerűen csak ne zárkózz el előlük, ha kopogtatnak! Mit is kockáztathatsz? Esetleg azt, hogy ajtónyitásod ténye túlél téged.

Vörös Éva